

ગુજરાતી બીજ ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી, તથા વ્યાકરણના વિભાગ
અને બીજા કેટલાક વધારા સાથે.

ખનાવનાર

ફકીરભાઈ કાસીદાસ.

છેરતની નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈ વાળી નંબર ૧૩૩ની
છોકરાની નિરાળના વડા માજી માસ્તરના છોકરા
નગીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસની પત્ની
ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસે છપાવી
પ્રસિદ્ધ કર્યા.

(૧૮૬૭ ના ૨૫ માં આકટ મુજબ નોંધાવી છે.)

(આટલિ તેરમી.)

મુ'બઈ.

શ્રી ડયુક ઓફ કોનાટ પ્રીનતીંગ પ્રેસમાં
પ્રાણજીવન નારણજીએ છાપી છે.

સને ૧૮૮૪.

કિમ્મત બે આના.

ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

—:૦:—

ના) નામ (સ) સર્વનામ.	(વિ) વિશેષણ (કિ) ક્રિ- યાપદ.	(અ) અવ્યય. કૃદંત.
પાઠ ૧ લો.	ગાહી ગાહી = ગાહાપણ- બરેલી; ફાયદાવાળી.	કારજ (ના) કામ. હૈકું (ના) મન; દીલ.
ઉકેલતાં (કૃ) વાંચતાં; પારખતાં.	માં (અ) ના; નહિ.	ચોપડીઓ=પોથીઓ.
શીખામણ (ના) ફાયદા- ની વાત.	ઠેકાણે (ના) જગોએ.	હરખાય=ખુશી થાય.
મજ્જની (વી) સારી.	અગરે (કિ) ખરાબથાય.	સમજણ (ના) અક્ષત; સમજ.
સાચવળે=સંભાળળે.	ફાડવાં (કિ) ચીરવાં.	વીગતેથી (ના) શબ્દે
બોલીએ (કિ) સાદ કા- હાડીને કહીએ.	વેહેણું (વિ) જતલી.	શબ્દની સમજણથી, વિગતવાર.
અક્ષરે=લઠકતે; હરકે.	ભણવું (કિ) શીખવું.	સાર (ના) મતલબ.
અગાડણો (કિ) ખરાબ કરશો.	ડીક (અ) ખરાબર; સારીરીતે.	ચોપાઈ (ના) જેમાં ચાર- પદ આવેલાં હોય તે
વાહ=અરે! ઓહો!	છેક (અ) ઘણું; બહુ.	સારી (વિ) મજ્જની
દહાડા (ના) દિવસ.	તાણીને (કૃ) ખેંચીને.	દેખી (કૃ) જોઈ.
પૂરા (વિ) ખરાબર.	ધીમે (વિ) હળવે.	જીવ (ના) મન; જિ
બોલ (ના) શબ્દ.	સાદે (ના) અવાજે.	ઘાલીને (કૃ) રાખીને
	સૌ (સ) સઘળા; બધા.	વિચાર (ના) મનસુ
	પાઠ ૨ જે.	
	સેભાય=સારી દેખાય.	

(કવિતાની સમજાતી) (૧)

સારી ચોપડીઓ હોય તે સારી દેખાય, તે જોઈને આ
મન ખુશ થાય; પણ જે તે વીગતથી એટલે શબ્દે શબ્દે

આય તો આપણું કામ થાય. ૧

ન હેમ મન રાખીને વાંચે, તેમ તેમાં સમજણ આવે;
તથો જીવ ને મનમાં કંઈ વિચાર કરે નહિં. તો તે માંહેલી
બધી મતલબ સમજે નહિં. ૨

પાઠ ૩ જો.

અકલી(ના) મોટી અક્લી.
લાવ્યો=લેઈને આવ્યો.
પૂછ્યું=નહીવીજ કીધી.
રાણા (ના) રાજા.
તપેસામાં(ના)પાતેસામાં
ખારણામાં(ના)ઘરમાં.
પેસાશે (કિ) અવાશે.
જવાશે.
પાટો (ના)કાંણ કાઢેલું
ચીયર.
કસો (ના) ચડસો.
રાંધવા (કિ) રાંધવા
મૂકીને.
ધી (વિ) સવળી.
ડો (ના) દોરીઓ.
તાશે=કંઈ લેઓ.
ખી (કિ) ફેંકી.
પાઠ ૪ થો.

કરિયાદ રાવ; અરજ.
એકલાં (વિ) જીતે.
પકડાવી (કિ) ઝડાવી.
મગાવ્યો આગાવ્યો.
મહારાજ=મોટા રાજા.
અભરાઈને (કિ) અકળા
કેને, ગાભરાઈને.
કુકમ (ના) કુરમાસ.
કને (અ)પાસે; સોડે.
જવાખ (ના) ઉત્તર.
દીધો (કિ) વાળ્યો.
જૂટો (વિ) લખાડ.
સાંધખ(ના)મેહેરખાન.
કાડીને (કિ) ચીરીને.
કાઠશો (કિ) ચીરશો.
રીમ (ના) ચુસ્સો.
પાઠ ૫ મો.
જૂમેજૂમ=ધાંટિ ધાંટા.
ગોવાળીઓ (ના) ગાય
ભેંસનો ચરાવનાર.
પાઠ ૬ હો.

ગોવાળ (ના) ગાયોનું
ટોણું; ગોવાળીઓ.
હેવટ (અ) છેલ્લે.
ગોવાળજી (ના) ગોવા-
ળીઓની ખાવડી.
વાળ્યો (કિ) દીધો.
કાડ્યો=ખાડાર આવડ્યો
નાંખ્યો (કિ) ફેંક્યો.
જૂટી (કિ) ભાંગી.
કાણો (વિ) એક આંખે
આંધળો.
આગળ (અ) પાસે.
ખીર=મોળે; દુધપાક.
ખોળી (ના) પડવાળી
પાતળી રોટલી.
ખાપા (ના) ખેડન
પાઠ ૬ હો.
તપાવી (કિ) ઉનીકરી.
પાટલો (ના) લાકડાના
પાટીઆનું કરેલું

ખેસવાનું.

લૂઆઈ (ના) દોંગાઈ.

હોકો (કિ) માયો; અ-
કાળ્યો; ઝીક્યો.

લાલચોળ (વિ) રાતી
રાતી; ધગધગતી.

દોરી (ક) તેડી.

જોડે (અ) સાથે.

લોઢી=લોઢની તાવી.

ખૂખ (અ) ઘાળીજ.

ખૂમ (ના) પોકાર; ઘાંટે.

ઉઠી (કિ) ઉભી થઈ.

દાઝી (કિ) ખળી મુઠ.

ખોટી (વિ) જૂડી; ખ-
નાવટની.

પેહે (અ) માફક.

વાંક (ના) તકસીર.

કૂળ (ના) કાયદો; હાંસલ.

પાઠ ૭ મો.

ખહુ (વિ) ઘણું; મસ.

ઝોડી (ના) ઝોકરી.

ગાગર (ના) પાણી ભ-

રવાનું ઘડા કરતાં

મોડું વાસણ.

ઝોસડ (ના) દવા.

ઝેર (ના) વીખ; સોમલ.

સાજી (વિ) સારી.

રોજ (અ) હંમેશાં.

ખગાડે (કિ) ખરાબ કરે.

લૂગડાં (ના) કપડાં.

મેલાં (વિ) ખરાબ.

ડાહી (વિ) શાળી.

ખોટી=ખરાબ; આડી.

માને (કિ) કહ્યું કરે.

માંદી (વિ) ખામાર.

વધારે (વિ) ઘણું; મસ.

પાઠ ૮ મો.

વરસાદ (ના) મેઘ.

ગીત (ના) રાગકાઢીને

ગાવાનું.

ધેખરીઓ (વિ) ધેખ-

રનાજોવો માટે.

પ્રસાદ (ના) ખાવાનું.

નેવડે (ના) નેવાંએ.

કારેલું (ના) એક જ-

તની તરકારી.

દડકો (ના) એક જ-

તનો પથ.

ગાજે (કિ) રાગ કાઢી-

ને ખેલજે.

ઉની ઉની (વિ) ગર-

માં ગરમ; તાવીપ-

રથી ઉતરે તેવી.

શાક (ના) તરકારી.

નઠારી (વિ) ખરાબ.

તાણી (કિ) ખેંચી.

સમજાશે? (કિ) જ-

ણાશે? ખબર છે?

પાઠ ૯ મો.

એકજ (વિ) સરખ.

જાણસ (ના) ચીજ.

ટંદુ (ના) નાનો ઘોડો.

પારકો (વિ) અતરાપી-

નો; ખીજ કોઈનો.

પાઠ ૧૦ મો.

પાડું (ના) ખેંસનું ખૂંસનું

જળાવે (કિ) સાગવું

રાતે=દીવા થયા પ-

પટેલ=ગામનો ઉપર

નીરે (કિ) નાંખે.

સંભાળ (ના) ખરદા

જતન (ના) ખાલાશ

જક્કી=જીદી; મમત

વાછરકું=ગાયનું ખર-

વાડો (ના) ઘરની પા

છળ દોર ખાંધવાની
ખુશી જમો.

આરો (ના) ઉગતું ધાસ.
માંદુ (વિ) ખીમાર; આ-
ભરી; કાસેલી.

આસડવેસડ (ના) દવા
અને તેના ઉપાય.

ચારવાને = ચરાવવાને;
ઉગતું ધાસ ખાવાને.

ખેતર (ના) અનાજ ત-
થા ધાસ પાકે તે જગા

આણું (કિ) લાવે.
ઊંચકીને (કૃ) ખાંધપર

લઈને; ઉપડીને.
સુખી (વિ) સુખીઆરાં.

પાઠ ૧૧ મો.

ચેતુ (ના) મજ; સુખ.
હીંઆંથી (અ) આ

ઠેકાણેથી.
ધીખાને = દેહખાંને.

ાય = ચલાય; હરાય.
ચાર (ના) મનસુખો.

સે(અ) પાછળ.
સરી = નાસી; નીકળી.

ગાગ (ના) દાવ; તક.

સમજવ્યું (કિ) શીખા-
મણુ દઈને કહ્યું.

છૂડું (વિ) ખાંધ્યાવગરનું
મન (ના) મરજ.

મજ (ના) રમૂજ.
ધેલું (વિ) ગાંડું; આણુ-

સમજ્યું.
દુઃખી (વિ) હેરાન.

જક (ના) જીદ; ખોસ.
જોડે (કિ) મૂકે; મેલે.

પાઠ ૧૨ મો.
ફાવ્યો (કિ) જડ્યો; હા-

ય આવ્યો.
આણુસમજ (ના) ખેસ-

મજ; ખીનઅક્કલ.
વગડામાં (ના) વનમાં.

ફોતર (ના) ચુકા.
સટકીગયું = નાસી ગયું.

ડાહો (વિ) શાણો.
દોર = ચોપગાં જનવર.

ઠીધી (કૃ) સુધ.
મોડી રાતે = અહુ રાત

ગઈ ત્યારે.
છાનું માનું (વિ) સુપસુપ.

આલીને (કૃ) પકડીને.

અંતે = કેલે; છેવટે.
માનવી-કબૂલ કરવી.

ભણું (વિ) સારું; રૂઢું.
પાડેશી (ના) પામેના

ધરમાં રહેનારા.
ડાહો = શાણા; સમજ.

પાઠ ૧૩ મો.
જેક (અ) ધણું; બહું.

વાધ (ના) ફાડી ખાનાર.
કાખરચીતુ જનવર.

માન્યું (કિ) કહ્યું કયું.
વાસ (ના) રહેઠાણ.

ચરવાને (કૃ) ઉગતું
ધાસ ખાવાને.

પ્રાણુ (ના) જીવ.
વનમાં (ના) રાનમાં.

દુખીકું (વિ) હેરાન.
ચિત્ત (ના) મન.

અવસ્થા (ના) હાલ.
નાહું (કિ) જતું રહ્યું.

મનમાન્યું = મનને ગમ-
તેટલું; હીલ લાગ્યું.

વળતી (અ) પછી.
અજાણુ = જાણીતું ન-

ને; (આચિંતું).

(કવિતાની સમજૂતી) (૨)

વાડામાં ખધાં દોર ખાંધ્યાં હતાં, તેમાંથી એક પાકું છુટીને છેક આધું નાસી ગયું; તેને ઘાસ ખાવાનું મન થયું તેથી નાસીને તેજંગ-લમાં જતું રેલું. (૧)

પછી ત્યાં જંગલમાં એક વાઘે તેનો જીવ લીધો, એવું અજાણ પક્ષે તે જુખીકે થયું; જે ખધાથી છુટું થવા જાય (ખધાના મનથી જલકું ચાલે), તેના એવા હાસ સમજવા. (૨)

પાઠ ૧૪ માં.

માટી (ના) મટોડી.
પળાજેજે=મીનાજેજે.
ચીકણી=ચોંટે એવી.
ડીકરાના (ના) કાદવના.
બરવાના (કે) ધાતવાના.
આધરકે (કિ) જમાવે.
જન (ના) તરેલ; રીત.
ગોરમ (ના) દહીં દુધ-
નું પાટીણિ-હાલકું.
કોડીઆં (ના) દીવા કર-
વાના માટીના પ્યાલાં.
નરમ (યિ) પોચી.
કામની (યિ) અપની.
ગોળી=પીવ:નું પાણી
ભરીમૂકવાની માટલી.

ખેડું=ગાગર ને ઘડો.
દોહણી (ના) ઊરાલા-
વવાની ઘાડવી.
ઘણા (ના) અનાજ.

પાઠ ૧૫ માં.

પાળે (ના) કોરે; કોરાણે.
વાગ્યા (કિ) દ'જા થઈ.
ખગાડ (ના) નુકશાન.
ફેંકવા (કિ) નાખવા.
કાપર (અ) હેરાન.
મંડ્યા (કિ) મચ્યાં.
તળાવ=નાનું સરેવર.
પથરે (ના) પથર:થી.
જવાખ (ના) ઉત્તર.
ધડાધડ (કે) જોરથી.
ગરીખ (યિ) અનાથ.

શા માટે (અ) કેમ?
શું કરવા?

રમત (ના) ખેલ; ગમત.
સંભાળીને=સાચવીને.
કરોએ (યિ) કંઈપણ.

પાઠ ૧૬ માં.

ખેતપણી (ના) સહિએર
નોતરું (ના) તેડું; કોડેણ.
જંગળી (ના) ખળતુ
વાની વાંસની
વેલણ (ના) રોટલી
જાવાનું હથિયાર
તપેલી (ના) પાતેલી
કડખી (ના) નરમ
લેવાનું પિત્તળ કેલ
ઢાનું હથિયાર.

નાસક (ના) ઢાંકણું.
પખત (ના) વેળા; સમય.
સાંકું (કિ) રસોઈ કરું.
તવડે (સ) તેણે કરીને.
ચાળી = નાનો ખુમચો.
પાડકા (ના) પાતુના
ચલાણા.

લાવીને (કૃ) આણીને.
મૂક્યું (કિ) મેલ્યું.
પાઠ ૧૭ મો.

માણા (ના) કસર.
આણી (ના) શેક્યાથી છુટે-
કું અન્ન, તે જીવાર
આજરી વગેરે.
આપ:નું (ના) કાચું કો-
રું શેકેલું તે.

પાડુંઆ = ભાતને શેકીને
ડી ખતાવેલા તે.
= ખરાખ ખોલવું.
ના) આદત; ખા.
(કિ) વહેછે.
એ (વિ) લગારે.
મો (ના) ટંટો.
ી (કિ) મેલાવી.
ીશ (કિ) આણીશ.

વેહેલી (વિ) જલદી.
પાઠ ૧૮ મો.
છોટીઆ = નાનો ભાઈ.
નાનું (વિ) નાદાન.
ખાળક (ના) ખચ્ચું.
મેલાય (કિ) મૂકાય.
દેખાયછે = જણાયછે.
ભાણો (ના) ભાણીઆ;
કાકડો; (ખેલેનનો
કોકરો.)

આટલી (વિ) આવડી.
વાર (ના) વખત; દેર.
શેતો (કૃ) રડતો.
તેડવા (કૃ) ખોલાવવા.
કામ (ના) ખપ; જરૂર.
લજ (અ) અત્યાર સુધી.
અડી (ના) કોકરીને
નામ દીધા વગર ખો-
લાવવું તે.

પાઠ ૧૯ મો.
નિશાળીઆ (ના) નિ-
શાળમાં શીખનારા
કોકરા.
કૂદાવરી (કૃ) કૂદકારા
મારતી.

કાકડી (ના) ડંગોરી.
ભાણુકાં (કૃ) શીખેલાં.
પરિજ્ઞા (ના) તપાસ.
કનામ = સરપાવ; ખુશી
થી કંઈ આપવું તે.
સાહેબ (ના) શીનોર;
ટોપી વાળો.
ખાકીના = રહેલા કોકરા
મેલેતાજી (ના) ચરજી.
જેવા (કૃ) તપાસવા.

પાઠ ૨૦ મો.
કિતાવળ (ના) તાકીદ.
અધ્યા (અ) કોકરાને
નામ દીધા વગર
ખોલાવેલો તે.
સામકું (વિ) એક વારે.
નીકળ્યો (કિ) ખાહાર
આવ્યો.
ગાગર (ના) ઘડ કરતાં
મોડું વાસણું.
મૂડો (ના) ખાચકા.
સાંકડું (વિ) નાનું.
અટકી (કૃ) ઘડાઈ.
જણુ (ના) માણુસ.
પડતાં મૂક = વા:જા નાં-

અ; રેણવા દે.
ઝટ (અ) જલની; તુરત.
પેટે (અ) માકક.
ફેરે (ના) વખતે.
ઝેલ્લીવારે=આખરે.
સગાર (વિ) જરા.
ભાગવામાં=શીખવામાં.

પાઠ ૨૧ મો.

સાત પૂછડીઓ (ના)
સાત પુછડીવાળો.
પૂછડીઓ=નાના પૂછડાં
ખોડો (વિ) પૂછડી ક-
પાઈ ગયલો.
ખીજવયું (કિ) ચીડવયું.
કપાવી (કૃ) વડાવી.
હજમ (ના) વાડાણુ.
ચીડવે (કિ) ખીજવે.
ખેટા(ના)દીકરા;ઝોકરા.
ખીજવ્યાથી (કૃ) ચી-
ડવ્યાથી.
ખીજવે=ચીડવાઈએ.

પાઠ ૨૨ મો.

કમકાજ (ના) ધંધો

રોજગાર.
સાંધા (ના) કટકા.
દરજી (ના) મેરાઈ;સુઈ.
કલમ (ના) સેખાણુ.
દોઢાળી=ચાંચવા જેવું
ખોદવાનું હથિયાર.
ખિચારો (વિ) ખાપડો.
ધોખી=ભૂગડા ધોનાર.
અક્ષર (ના) હરફ.
મજતૂર=વેતરો; હેલકરી.
ખાઈડીઓ=ખાઈરીઓ.
સૂતર=રૂનેકાંતીને લાં-
ખાકાચાદોરાકરેસાતે.
મોતી (ના) મુગતાકળી.
ખપ (ના) જરૂર; કામ,
વાળવા (કૃ) મરડવા.
વળાય (કિ) મરડાય.
કાંતે (કિ) રેંટીઆ વતી
લાંખા તાંતળાં કરે.

પાઠ ૨૩ મો.

ધ્યાન (ના) ચિત્ત; મન.
પાંસરા (વિ) ઝીંધા,
કરો (કિ) ચાલો; હરો.

વેળાસર(ના) વખતસર.
માયા (ના) હેત.
મન (ના) ધ્યાન; ચિત્ત.
વડવું (કિ) સહવું.
ભૂત (ના) ચુક; ગફસત.
પાઠ (ના) ધેડો.
ભાગવો (કિ) શીખવો.
ખતાવે (કિ) દેખાડે.
કઠી(અ) કઠાય.
ખોટું (વિ) ખરાખ.
કરીને (અ) હવે પછી.
છૂટી (ના) રન્ત.

પાઠ ૨૪ મો.

નિચે (અ) રોજ.
નીસરો (કૃ) નીકળી.
ચિત્ત (ના) ધ્યાન; મન.
રૂડી (વિ) ભારી.
પેર (અ) રાત; પેટે.
ગુરૂની(ના)મેહેતાજી.
ચોડી (કૃ) સગાડી.
શિક્ષા (ના) શીખામા
સમજ્જે=ધ્યાન આપે
પાંસરું (વિ) ચીડું.

(કવેતાની સમજીની) (૩)

ભાઈઓ તમારે રોજ નિશાળમાં જવું, ને ધ્યાન રાખીને

બળવું; ને મહેતાજી આપણા કાયદાની વાત કહે, તે બધાએ સારી રીતે માનવી. (૧)

તમે રમતમાં ચિત્ત નહિ રાખો, ને વાત કહું તે સારી પેઠે સમજે; નિશાળમાંથી જેવારે છૂટી થાય ત્યારે ત્યાંથી નીકળી પાંસરા ધેર આદ્યા જવું. (૨)

પાઠ ૨૫ મો.

વિઆવાની (કૃ) જ-
જવાની.

ગાડાવાળો (વિ) ગાડું
લાંકનાર; ગાડી ચ-
લાવનાર.

રોકાને (કૃ) ઘેરીને.

નીચે (અ) હેઠળ.

વિચાર્યું (કિ) ધાર્યું.

રસ્તો (ના) માર્ગ; વાટ.

હેઠાણું (ના) જગો; મુકામ

વારો (વિ) આપડો.

રી (વિ) મળની;

વાંચવા લાયક.

મ (ના) જ્યાં થોડાંક

ધરતી વસ્તી હોયતે.

(કિ) ઉભીયા.

રૂખ (વિ) ખેવકુદ.

ડાંડી (કિ) ઉભીકરી.

પાઠ ૨૬ મો.

શેરડી (ના) ગળ્યા ર-
સનો સાંદો.

ટોપડી (ના) વાંસની છા-
લનો નાનો ટોપડો.

નળીઆં (ના) છાપરા-

પર ઢાંકવાને આર મા-

ટાના ખતાવેલા નળ-

ના ખેભાગ કરી પક-

વેલાં તે.

કોપરાં (ના) ટોપરાં.

ભીંતો (ના) કાદવનો કરો.

છાયું (કિ) ખનાવ્યું.

દાણા (ના) અનાજ.

માર્ગ (ના) રસ્તો.

છાપડું = ધરતું ઢાંકણ.

કાઠીને (કૃ) ખહાર

આણીને..

આરો (ના) મોટી ભારી.

કનેથી (અ) પાસેથી.

ધણી = માલીક; રોડ.

ઢાંડા (ના) સાકરા.

ટોપરાં (ના) કોપરાં.

વિઆલ (કિ) જળયું.

પાઠ ૨૭ મો.

કમાડ (ના) ખારણા.

ભીંતરડી (ના) ભીંત.

ઉઘાડશો = ખુલાકરશો.

છાયાં (કિ) ઢાંક્યાં.

કેરાં (અ) નાં; તણાં.

રખડવા (કૃ) રઝળવા.

ખારણાં (ના) કમાડ.

આડું (વિ) કુંધું; વાંકું.

વાશીને (કૃ) દહને.

વડે (ના) હાલ; હવાલ

ચરવા (કૃ) ચારો ખાવા.

આમ (અ) આવી રીતે.

ઉઘાડો (કિ) ખુલા કરો.

પાઠ ૨૮ મો.

અમચી=ખોટી; જીડી.
ખાહાર (અ) ખારણે,
(ધરતી વેગળું).
આહુ=કંધી સમજનું.
આપડતું (કૃ) જાણતું.
રઝળવા (કૃ) રખડવા.
સુખી (વિ) સુખીઆઈ.
જોડેલી (વિ) ખનાવેલી.
ખરી (વિ) સાચી.
ખનેલી (કૃ) થયેલી.
સમજ (ના) અક્કલ.
હુઃખ=વીપત; આપદા.

પાઠ ૨૯ મો.

રોતો (વિ) રડતો.
સવારમાં=વાહણમાં.
નહેર (ના) નખોરીઆં.
પોણેણું (વિ) ઉઘાડું.
ચોપડ્યાં (કિ) લગાડ્યાં.
તાણતો (કૃ) ખેંચતો.
ભેંકડો (ના) મોટે સાદે
રડતું તે.
લાલે (ના) આગ; અગન.
સરખી (વિ) ખરાખર.

ખળવા=અગન ઉઠવા.
મટી (કિ) જતીરહી.
મૂકી (કિ) મેલી; જોડી.

પાઠ ૩૦ મો.

તાંણ ( ) (ના) ધાતુનાં
પીતળ ( ) નામ.
તાંખાકુંડીઆ (ના) પા-
ળી ભરી રાખવા-
નું ખે કડાનું વાસણ.
ધોળાસપર (ના) સફેતી
ઉપર.
અથડાય (કિ) અડળાય.
માંગેલાં (કૃ) અજવાળે-
લાં; ચોખ્ખાં કહેલાં.
સાચવવાં (કિ) સંભાળવાં
ગરમાં (નાં) રાંધેલું ઢાંકી
મુકવાને મોટા વાડકા
જેવાં વાસણ.
ગોભાય (કિ) ખાડો પડે.
અળકતાં (કૃ) અળકતાં.
લાલ (વિ) રાતાં.
કથરોટ (ના) ધાળીજેવું
છાછડું પણ તેથી
મોટું ફોરણવાળું વા-
સણ.

લોટા (ના) કળશીઆ.
જણાયછે=જેખાયછે.
તપેલા (ના) પાતેલાં.
લોટીઆ=કથલીઆ.
કાચું (ના) એક જાતની
ખરડ ધાતુ.
ભોંય (ના) જમીન.
કદાસ (અ) કોઈ વખત.
ફૂટી (કૃ) ભાંગી.

પાઠ ૩૧ મો.

નાનીશી (વિ) નાનીસ-
રખી; નાની કેમ.
પોતડી (ના) પોતડી.
પિછોડી (ના) ખાંચે નાં-
ખવાનું લૂગડું.
હીરકોશ (વિ) રેશમની
ફોરની.
હલકા (વિ) થોડી કિમ્મ
તની; (થોડા વગ
નની).
જમદાની (ના) એ
જાતનું ઝીણું ખુદ
દાર લૂગડું.
ફાટેલી (વિ) ચીરાયલી.

અંગરખી (ના) નાની દગલી.	હાલવે (કિ) હીલવે.	આધાર (ના) આશરો.
દીકરો (ના) છોકરો.	ફાટ (ના) ચીરો.	અગણિત (વિ) ગણાય નહીં તેટલા; (ધણા- જ.)
ગગનપૈસા વગરનો	ભાવે (કિ) સ્વાદ લાગે.	પશુ (ના) ચોપગાં જન- નવર.
ધોતી (ના) ધોતડી.	ખખે (વિ) ખેં.	ખાંતે (ના) ખુશીથી.
ખભે(ના) ખાંધ ઉપર.	ચરેછે=ધાસ ખાયછે.	જન (ના) માણસ.
નામાં (ના) નામ.	ચાવવું(કિ) દાંતેવતી બ- ચરડવું; ધોળવું.	જન્મલી(વિ)અવતરતી.
શ્રીખીશ (કિ) ભાળીશ.	ધી (ના) માંખણને તા- વીને ખનાવેલું તે.	પંખી (ના) પાંખવાળા પશુ.
માટે (અ) કાઠે; હાસ્તે	શી શી (વિ) કહ' કહ'?	નર(ના)માટીડો;ભાયડો
પાઠ ૩૨ મો.	મધાળે (ના) ઉપર; હ- પડા ભાગ પર	સુખદાતાર (વિ) સુખ આપનાર.
વાળોળવું(કિ)ખાણુંલેાય તે પાછું મોમાં લાવી ચાવવું.	ગોધો (ના) સાંઠ; આ- ખસો.	નાર(ના)ખાયડી;ખહ'રી.
માંખણુ(ના)છાશ ઉપર ની તરી.	માઠ ૩૩ મો.	દેહે (કિ) આપેછે.
ખગીઆ=પગનાં તર્ખાં- આનો કડાણુ ભાગ.	શુણુ(ના)કાયદો, ખુબી.	ધણું કરો (અ)મો વસા.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૪)

ગાયમાં ખૂબી ઘણી છે, ને તે ખયાને સુખ આપનારી કહેવાય
તે તે દહીં દૂધ ધી સૌ આપેછે, ને તે ખયા માણુસો ખુશીથી
ાય છે (૧)

પશુ, પક્ષી, ભાયડા, ને ખાયડી ખયાને જન્મ થતી વખત જુઓ
તે ઘણું કરીને ધી ને દૂધ એજ જીવને આધાર આપે છે. (૨)

પાઠ ૩૪ મો.

દૂધપાક(ના)દૂધમાં ચો-
ખા ખાંડ નાંખી રાં-
ધીને કરેલો પાક.

આસણી (ના) ઉનું કરી
ચિકાસ લાવવો તે.
ખુરૂં(ના)ધોએલી ખાંડ
કારે=કંડકથી કઠણુ કરે.
વલોવે(કિ)એલોથેલોળે.
માવો(ના)દૂધને ખાળી-
ને લોચા જેવું કરેલું
તે.

ખડખાં=ઢેખલાં; ગઠા.
તાવીને (કૃ) ઉનું કરીને.
પેંડા(ના)માવામાં ખાંડ
નાંખી ગોળી વાળે-
લી તે.

નતમીનય (કિ) અંધાઈ
નય.

લોચો(ના)લોંદો;લપકો
રાંધીને (કૃ) ખાડીને.
ભેળીને(કૃ) ભેળવીને.
ખટાસ=ખાટી ચીજ.

પાઠ ૩૫ મો.

ખૂડો=લખાડ માણસ.

લેખણ (ના) કલમ.
સંતાડીને(કૃ)છુપાવીને.
છાનામાના(વિ)કોઈન-
હી નજી તેમ.

પડેલી(કૃ) પડી ગયલી.
માન્યું (કિ) કપ્પડ કર્યું
ટેવ (ના) આદત; ખો.
વેળા (ના) વખત.
પોઈ (ના) પઈ.
દીઠી (કિ) બેઠાં.
ખોટી (વિ) અશાખ ન-
હારી.

પાઠ ૩૬ મો.

પાવલી(ના)ચારઆના-
નો સરકારી છાપનો
રૂપાનો ચિહ્ન.

માનયું (કિ) કપ્પડ કર્યું.
ચોરી (ના) છાનામાના
લીધી; (કંઈ ચીજ
છુપી રીતે લેવી તે.)

કાગળ (ના) તાપ.
લટકાવી(કૃ) ટીંગાવી.
કાટ (ના) ડોક; ગળું.
કળેતી (ના) ગેરઆખર.
છાનુંછાનું=થુપ થુપ

કોઈ નહીં નજી તેમ
પકડાઈ (કિ) ઝડાઈ.
ચોડીને (કૃ) ચોટાડીને.

પાઠ ૩૭ મો.

ઢીકરાની(ના) છોકરાની
વાળુ=રાતનું ભોજન.
વઢવું (કિ) લડવું.
પેલેલાં (અ) અગાઉ.
શરમાયો=લજવાયો.
મોંખો (કિ) લવાલેકયો;
તપાસી આખો.

લવાલ (ના) લાલ.
તેડાવીને(કિ)ખોલાવીને
વાત(ના)લડીકત;ખીના.

પાઠ ૩૮ મો.

બૂઠ (ના) બૂઠીવાત.
સાચ (ના) સાચી વાત.
કઠી (અ) કોઈ વખત
ઉપાય (ના) ઈલાજ.

પાપી(વિ) હુમ; નકારો
રનેહ (ના) હેત; પ્રીત.
દેહ (ના) શરીર; કાયા.
રાચે (કિ) ખુશી થાય
શોભે=સારી દેખાય.
બગપતિ(ના)બગતનો

ખનાવનારે હાથર. | પૂરો (વિ) ખરાખર. | સુખ (ના) એન; મળ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૫).

જે માણસ જૂઠું બોલે છે, તે ખરાખર પાપી છે, તે માટે જ્ઞાના કોકરાઓ એવું કામ તમે કરો નહીં. (૧).

સાચું બોલવામાં ઘણું સુખ છે, સાચાથી ખયાનું હેત વાહાલ વધે છે, તેમ સાચાથી જગતનો ખનાવનાર જે હાથર તે પણ ખુશી આપે, ને તેથી આપણું શરીર પણ સાફ દેખાય છે. (૨).

પાઠ ૩૬ મો.	વાટી(ના) કોપરના ગો-	નો દિવસ; વખત.
મેવો(ના) દરાખ. આરો-	ટાનું અડધીકીં.	ચંદ્રમા(ના) ચાંદ; ચાંદો.
ગી, પસ્તા, ખદામ; તે-	મગડળી(ના) મગની શીં	ઘણા ખરા-ઘણા એક.
મજ જાણું, ફરો, જર-	ગ; (વિજાતી) શીંગ.	સરખતી (ના) ભણતર;
મરખ વગેરે ફળ.	ખમ્બૂર (ના) ખજુરીનું	સારદા; વિદ્યા
ગાંધીની (ના) નેસ્તીની.	ફળ.	દિવસ (ના) દહાડા.
દામ(ના) એકજાતનો	મામા (ના) માનાબાહ	વિદ્યા (ના) ભણતર.
ઢળાઆવાળો મેવો.	આરોગી (ના) મેવાનું	રવિવાર-સરજનોવાર.
કાન (ના) ખખરમાં	નામ.	સોમવાર(ના) ચંદ્રમાનો
માલ વેચવાનું ઠેકાણું.	ખતાવી (કિ) દેખાડી.	વાર.
ઓળખીતા(ના) પીછા-	ભાણીઆ (ના) ભાણા.	કેડે (અ) પછી; પૂઠે.
નવાળો; જાણીતા.	ખારેક (ના) સુકાયલું	ચુડ (ના) બેસતવાર.
દરાખ(ના) લીસો મેવો.	ખમ્બૂર.	મૂકે છે (કિ) બેસાડે છે.
ફાણુ(ના) મેવાનું નામ.	પાઠ ૪૦ મો.	શરખા (વિ) ખરાખર.
	વાર (ના) અઠવાડીઆ-	ચાલ (ના) ચીત; ધારો.

પાઠ ૪૨ મો.
જખરી (વિ) જ્ઞરાવર.
વહાણામાં=સવારમાં.
માંસ (ના) ગોસ.
ચચાર (વિ) ચારચાર.
કીડા=કાંખા જીવડા.
કૂદતા (કૃ) ઠેકડામારતાં.
ડાકતો (કૃ) ધુણતો; લે-
હકાતો.

જનાવર (ના) જનવર.
સાંજ (ના) દીવા ખત્તી ના

વખત; સંધ્યાકાળ.
કાંઠ (વિ) લુચ્ચા.
માળો=પશિનું રેડેઠાણું.
અનાજ (ના) દાણો.
મુઝેલાં=મરી ગયેલાં.
કોડી (કૃ) કોડી; ભાગી.
નસાડે (કિ) હાંડી મૂકે.

પાઠ ૪૨ મો.
ભાળો (કિ) જીઝા.
કાગ (ના) કાગડો.
પાંખાળો=પાંખવાળો.

રાગ (ન) ગાવાનો સોર
ફાળો (વિ) મારો; શો-
મિતો.

ચાંપે=કંતાવળા થઈને.
ચાડે (કિ) ઠંડું; માગે.
હાણવા (કૃ) મારવા.

જસદી (અ) તુરત; ઝટ.
ચતુર (વિ) ડાહ્યો.
કોય (વિ) કોઈ.
ચેતી (કૃ) જાગી; સમજ

(કવિતાની સમજૂતી) (૬.)

સાંજે જઈ સુવા સાડ માળો પાંખવા ખેડો, એવા એક કાગ-
ડાને જોયો; તે ખે પાંખવાળો ખોલતો હતો, પણ તેમી રાગ મારો
નહિ હતો. (૧).

કોઈ માણસ હાથમાં કાંકરો લઈને, તેને ચુપકથી તારીને
મારવાનું કરે, તો તે ચંચળ જાત મનમાં જાગીને તુરત હડી
જાયછે. (૨).

પાઠ ૪૩ મો.
સગાં (ના) સગા વાહાડા
પીતરાઈ (ના) કાકાના પં
શન; કુટુંબી.
સાળીઝા=વહુની ખેનો.
મોળાઈ (વિ) મોસાળ

તરફના.
ખનેવી (ના) ખેડેનનોવર.
ભત્રિજા (ના) ભાઈનો
છોકરો.
મામો (ના) માસીનોવર.
ભાણજ (ના) ખેડેનનો

છોકરો.
કૂઝા (ના) કોઈનો વઃ
પર (ના) માંદા; ભરથાર
વહુ (ના) ખાવડી.
સાળો (ના) વહુનોભાઈ.
પાઠ ૪૪ મો.

જમાઈ=કોકરીનોપર.
સંપત્તીને(ક)ણીમ-
ળીને.

સાવકાં(વિ)ખાપ એક
ને મા વૃદ્ધી તે;
ઐરમાઈ.

વેવાડી(ના) કોકરી કે
કોકરાનો સત્તરો.

ઐરમાઈ(વિ)સાવકાં
વેવાણુ(ના) કોકરા કે
કોકરીની સાથ.

સગાં(વિ)એક મા તથા
એકજખાપનાપેટના

દુધભાઈ(ના) આગળી-
આત;કાઠાઈ.

ખનતું(ક)ણીમળીને
રેડેવાતું.

કોકરી(ના) કોકરી.
રવડુ=માંદી ખઈઅર.

પાઠ ૪૫ મો.

પાડ(ના)કપડ;લૂગડાં.

પાડું(ના)મોડુંખજર.

પાચું(કિ)ચીરાચું.
માંદી(ના)એક જતનું
જડું કપડું.

દોડીવાળીઆ(ના)કા-
પડીઆ;લૂગડાંવેચ-
નારો.

વાગુતર(ના)ચુસાસ્તો.
ખાસ્તો(ના)એક જતન-
નું કપડું.

સેકું(ના)કસખના ક્રેડા
પાથ લૂગડું.

દાટ(ના)ખજર;દુકાન.

જનજમ(ના)ળીછાવવા-
નુંસાફકર્યાપાથૂરણું
કાળે(અ)વાસ્તો.

પાઠ ૪૬ મો.

મહિના(ના)૩૦ દહા-
ડાની મુદત.

દીવાળી(ના)વર્ષનાકેલો
દહાડો; (આસો વદ

અમાસનો દિવસ).

રામનવમી(ના)રામજી-
નો જન્મદિવસ, ઐ-

વસુદનોમનોદહાડો.
શિયાળો(ના) ટાડની

મોસમ.
ઉતરાણું=મકરસંક્રાંતિ.
અખાત્રીજ(ના)તેડેવા-

રનો દિવસ વૈશાખ
સુદ ત્રીજનો દહાડો.
ઉનાળો(ના)તાપની
મોસમ.

વસંત(ના)રાગનુંનામ;
રતુનું નામ.

વરસ(ના)શાસ(ખાર
મહિના).

ટાઠ(ના)કંડ; હીમ.
પર્વ(ના)તેડેવાર.

દેવદીવાળી(ના)કાઠોર-
જીની દીવાળી; (કાર-

તેકસુદ ૨૨ નોદિવસ.
ત્યારકેડે(અ)ત્યારપછી.

વસંતપચમી(ના)વસંત-
રતુખેસવાનો દિવસ

(માહસુદ પાંચેમ.)
પાઠ ૪૭ મો.

ચોમાસું(ના)વરસાદ-
ની મોસમ, (જેઠ,

અખાડ આવણુ ને
ભાદરવો એટલા ચાર

મહિના).

પગુસણુ(ના)આવક
લોકોનાતેડેવારો;(આ

વણવદ ૧૧૪ીંભાદર-
વા સુદ ૪ સુધી.)

ગોકળ આઠેમ (ના) શ્રી
કુળનો જન્મદિવ-
સ; (આવણુ વદ ૮):

આવણુ(ના)હિંદુનાવર-
સનો ૧૦મો મહિનો.

પખવાડીઠાં (ના) પંદર
વાડીઠાં; (પંદર દહા-
ડાની મુદત.)

ગણપતિચોથ (ના) ગ-
ણપતિનો જન્મદિ-
વસ; ઢગરા ચોથ;
• (ભાદરવા સુદ ૪).

વરસાદ (ના) મેઘ; મેહ.

શરાધિઆ (ના) મુએલાં
ની ક્રિયા કરવાના તે-
રવારો. (ભાદરવા સુ-
દ પુનેમથી ભાદરવા
વદ અમાસ સુધીના
૧૬ દહાડાં).

તિથિ (ના) રોજ, મીતી.

ઉતરતાં (કૃ) પુરો થતાં.

દશરા = વિજય દસમી;
(આસો સુદ દસેમ.)

દીવાસો(ના) મોટો તર-
વાર તે સોં પરખનો.

માસો, એ દિવસથી
ખંધા તેરવારો શરૂ
થાય છે, (અસાડ વદ
અમાસનો દિવસ.)

મેળા (ના) તમાસા.
- પાઠ ૪૮ મો.

વાળાં (ના) રાગ કાઢવા-
ના યંત્રો.

વરધોડો(ના) વર પણુવા
જતી પખતનો વા-
જાં દોડ સાથેનો
રસાડો.

દેવળ (ના) દેરું, મંદીર.

નાદ (ના) અવાજ.

સરણાઈ (ના) પીપી.

તતુડાં (ના) રણુશીંગડાં.

ઝાંઝ (ના) તાસાં; કીર-
તાડ.

નગારાં (ના) દોડ.

અમકારો (ના) રણુકો.

ભુંગળ(ના) લાંછવાણું.

કુડાણું (ના) ચકરકું.

ધડીઆળ (ના) વખત

જાણવાનો સાંચો.

પખાજ (ના) મરદંજ.

વાડવા(અ) ઓરો!

દોડ (ના) મોટું નગારું.

સાદ (ના) અવાજ.

પાઠ ૪૮ મો.

જન્મગાંઠ(ના) વરસગાં-

ઠ; જન્મ દિવસ.

વરસગાંઠ (ના) શાકગી-

રી; જન્મ તિથિ;

જન્મ દિવસ.

રાહીતાં(ના) દહીંમાંકુળાં

દુધી, ચીમડાં, વગે-
રે સમારીને નાંખી

લચકા જેવું કરી મે-
ળવેલું.

ખીડાં=ખોનની ખીડી.

પાનસોપારી (ના)ત

ળ ને ફેકણ.

કંસાર=મોટી લાપસી

અડાડયો=અડકાડયો.

કઠી (ના) છાસને ઉકા

ને માડે મીઠું મર

ને અળધ નાખેલી

જમવાનું (ના) જમણુ.

બોજન.

મન (ના) લેવેલત.
તેડયો (ક) બોલાવ્યો.
મંડયો (કિ) મન્યો.

પાઠ ૫૦ મો.

ગોળખાઈ (ના) સુધડાઈ.
ઉતારવી=સોરી કાઢવી.
આખુ (ના) મેલ કાઢ-
નારી ચીજ.

દાતણુ=આવળા જે ખા-
વળની મોટીનો કકડો.
શરીર (ના) દીલ, અંગ.
ગૂમડાં (ના) મોટા ફોલા.
કુલ (ના) મોઢામાંનું વાત
મારવું વારી થક.

ફિકર (ના) ચિંતા.
ફોરો (ના) સળો; ફોલા.
ગંધાય (કિ) વાસ મારે.
થતવા (કિ) યોળવા.
ગૂમ્મો (ના) માયામાં
કોડીના જેવા ઝીણા
જીવડા પડે છે તે.
મસળવું (વિ) યોળવું
ગંધા (વિ) ગોળ.
ગોળ (વિ) મારાં; સુખી.
ગોળખાં (વિ) સાફ.

પાઠ ૫૧ મો.

ઉપણુ (કિ) વાઢેઈ કરત
ર કાઢે; આડકે.
તાપ (ના) ગરમી.

હુમ્મો (ના) સોંદા; ભયકો.
પાકવું (કિ) નીપજવું.
ઉચલાવીને (ક) ફેરવીને.
કલેહું=ડીકરાની તાવી.
લોઢી (ના) લોઢાની તાવી.
ખેડવું (કિ) જમીન પો-
તી પાડવી.
શેકવું (કિ) ખરું કરવું.
વાવેછે (કિ) રોપેછે.
કગી (ક) કુરી.
કાચું (વિ) રાંધ્યાવગરનું.
લોટ (ના) આટો.
ધડેછે (કિ) ટીપેછે,
મેર (ના) ખાજુ; તરફ.
લાલ (ના) રંગીલા; રંગેલા

(કવિતાની સમજૂતી). (૭)

હૂધને રોટલો (હૂધમાં રોટલો યોળીને) ને દહીંને ભાત (દહીંમાં
ત નોખીને), વળી લાડવા ને વાત મારા લાલ ખાઈ જતમો.

પાઠ ૫૨ મો.

લો (વિ) સારો.
ભણું (ના) ઢીંચું; ઢેકો.
ડીંચકા (ના) ઝોત.
વખરાવું (કિ) અકળાવું.
ણી=લાયનું ઢીંચણ.
વારો (ના) વખત.

ખઝાડીને=વળગાડીને.
ખસેડયા=આધા કર્યા
પરાવું (કિ) પેટ ભરીને
આવું; તરપત થવું.
આધો (વિ) દૂર; વેગળો.
સામું (અ) તરફ.
ધ્યા (ના) મેહેર; રહેમ.

ડીંચતા (ક) ડીંચકા
ખાતા.
વેગળા (વિ) આધા, દૂર.
પેટભરીને=ધરાઈને.
પાઠ ૫૩ મો.
કાતરી (ક) કરડી
લોક (ના) માખુઓ.

અંતાઈ (કૃ) છુપાઈ;	આલવા (કૃ) પકડવા.	મની (ના) ખિલાડી;
બરાઈ.	કશું(વિ)કાંઈ/પણ;જરા.	મંજરી.
અંગળ (વિ) હાંશીઆર.	પાઠ ૫૪ મો.	પાર (નાં) છેડો.
તુરત (અ) જલદી; અટ.	રંજડ (ના) તોડાન.	વંચા (કિ) વધીગયા.
સર્વે (વિ) સઘળા; બધા.	દીવટે (ના) જોત; ખત્તી.	પકડવા (કિ) આડ્યા.
કુંકતો (કૃ) કુંક મારતો.	ધાડ(ના)લૂટારાની ટોળી.	માંડે (કિ) મચાવે.
ખૂણું ખોચરે=દરમાં.	કપડાં (ના) લૂગડાં.	ગડખડ (ના) ગડખ-
ભોંય=જમીન; ધરતી.	ખાસાં (વિ) મજનાં.	ડાટ કરતી.
દીઠામાં (કૃ) જોવામાં.	ઉપાય (ના) ઇલાજ.	કરડી (કૃ) કાતરી.
જખરા (વિ) જોરાવર.		મહા (વિ) મોટું; ઘણું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૮).

ઊંદરો હારખંચ વધી ગયા, તેમાં ફેટલાક આડ્યા પણ પાર આડ્યા નહીં; જેમ લૂટારાની ટોળી જેમ આવે તેમ તેઓ રાતે તોડાન મચાવી રેહે છે. (૧).

તેઓ મજનાં કિમતી લૂગડાં કરડી ખાયછે, ને દીવાની દીવેટ કાઢે જાયછે; એને પકડવાનો એકું ઉપાય નથી, પણ જો ખિલાડી મળે તો મોટું સુખ થાય (તે ઊંદરને પકડી લે). (૨).

પાઠ ૫૫ મો.

પાંદડાં (ના) પાંતરાં.	વાળ=ખાલ; નીમાળા.	પીતા.
સાંભરે છે (કિ) યાદ આવે છે.	ભૂલી (કૃ) વીસરી.	જેર (ના) ખળ; શ
ખાપડી (વિ) ખીચારી.	ભૂલશે (કિ) વીસરશે.	કરડવા(કૃ)ખચકુંભ
ઝોઢવું (કિ) શરીર પર ઢાંકવું.	ડીલ(ના) શરીર; અંગ.	વગર(અ)વિના;શિ
	પાઠ ૫૬ મો.	આખસો (ના) ગોઈ
	આંગળ(ના)યાન; ધાઈ.	એટલામાટે (અ) મ
	ધાયણું(વિ) નાના; દૂધ	વાસ્તેજ.

કયીં (કિ) ખનાવ્યાં.

પાઠ ૫૭ મો.

આડપાસો (ના) આ-
ડનાંઝીણાં પાંતરાંત-
થા છોડ વગેરે.

કૂવો (ના) ઊગે ખોદી
કાઢેલો વેહેતો ઝરો.

નદીઓ (ના) મીઠ.
પાણીનો ધોધ પર્યંત-
માંથી નીકળેલો તે.

વાવ (ના) પગથીઆ
વાળો પોરોળો ઉતર-
વાનો કૂવો.

મોણું (કિ) મોળાસપડતું.

મીઠું (ના) નીમક;
(મીઠાસ વાણું).

ખાઈ (વિ) મીઠાના
સ્વાદ જેવું.

જીવેછે (કિ) ટટાર રહેછે.
ભરેલા (ક) ભરપૂર.

જોઈએ તેટલું = કામજોગ;
ખપ જોટલું.

પાઠ ૫૮ મો.

સખોટી (ના) લાખની
ગોળી; મંજી.

ઠરે (કિ) સાખીત ધાવં.
કાનોમાનો (વિ) સુપસુપ

ગમે (કિ) સાઈ લાગે.

ચોરતું (ક) કંઈ ચીજ
છાનામાના લેવી તે.

ભૂલી ગયો (કિ) વિ-
સરી ગયો.

પાઠ ૫૯ મો.

મહીપતી (ના) રાજ.
પસ્તાય (કિ) દલગીર થાય.

પાછળથી = પછવાડેથી.
ચાહન (વિ) પછી, જાહેર.

ઝલાય (કિ) પકડાય;
નર (ના) માણસ.

સમજી (ક) જાણી.
ખાંધીમારે (કિ) ફટકા-

નો માર મારે.

(કવિતાની સમજૂતી) (૬).

ચોરીમાં સુખ સમજીને જે માણસ કોઈને ત્યાં ચોરી કરીને
વે; તે પછી ચોરીથી થતું દુઃખ જ્યારે જુએછે, ત્યારે મનમાં
શું અકસોસ કરવા માંડેછે. (૧).

જ્યારે ચોર ઝલાયછે, ત્યારે ચોરી ઉઘાડી થાયછે. પછી રાજ
લાકેમ તેને ખાંધીને ફટકાનો માર મારેછે, ત્યારે તેની
ક ખેલુરમત થાયછે. (આખરે જતી રહેછે). (૨).

પાઠ ૬૦ મો.

આંગણું (ના) ખારણું;
ખારણાની આગ-

ળની જગો તે.

અજવાણું (ના) ઉત્તર.
પરશાળ (ના) પેટલા

ખંડની ભોંય તળી-
આની જમીન.

પછીત (ના) પછવા-

ડેની ભીંત.

ઝોક (ના) ખાળ.

ઝોટલો (ના) ઘરના

આંગણાં આગળ

ભાંચી ખેસવાની જ-

ગો કરેલી તે; મોટી

ઝોટલી.

છાંડી (ના) ખડકી.

કરા (ના) દીવાલ; ભીંત.

મેડો (ના) માળ.

અગાશી (ના) પાંખું.

ઝોરોઝોઝોટી કોટડી.

સાંભળો (કિ) ધ્યાનમાં

લો.

કચાડી (વિ) ખુલ્લી.

કરેલી (કૃ) ખનાવેલી.

પાઠ ૬૧ મો.

રસોડું (ના) રાંધણી.

અંધારું = ઉજ્જસ નહિ

તે.

ખારી (ના) માળ ઉપ-

રના ભડાનાં ખારણાં.

ગોખડા = નાનાં હાટડાં.

ભંડારીઆં (ના) હાટડાં.

રસોઈ (ના) રાંધવાનું.

ધુમાડીઠાં (ના) ધુમા-

ડો જવાનો રસ્તો કા-

ઢેસો તે; ચીમની.

તાકા (ના) મોટા ગોખડા.

પાણીઆરું (ના) પા-

ણીનાં ખેડાં મૂકવાની

ઝોટલી.

ધુમાડો (ના) ધુળી.

ઝોકડી (ના) મોટો ખાળ.

તાણું (ના) પેટી ખંધ

કરવાનું હથિયાર.

ટાંકા (ના) વરસાદનું પા-

ણી કરી મૂકવાના

ઝોખંધ ભાંડાં કૂકડાં.

ગોટાય (કિ) ધેરાય.

હો (ના) મરડીઆ

કાંકરાને ભટ્ટીમાં પ-

કવેલા તે.

દાદર (ના) લાડગના પા-

ટીઆની સીડી.

ઝોટલી = નાનો ઝોટલો

જળી (ના) સળીઆં જ-

ડેલી નાની ખારી.

ઝીલવું (કિ) પડવું સાવું.

નીસરણી (ના) વાસ કે

વળીનો દાદર.

ગામડું (ના) નાનું ગામ.

પાઠ ૬૨ મો.

કૂકડી (ના) મરડી.

ખડખડું = અકળાએ.

વહાણું (ના) સહવાર.

છેડવું (કિ) અડકવું.

દીપે (કિ) સારો દેખાય.

માંજર (ના) માથા પરની

લટકતી આમડી

ભાતભાતના (નાં) જન-

ત જાતના.

એવે (કિ) સાચવે.

કુકરડા (ના) ખાતર

વાળી જગો.

ખીકણું = નરમ; પોચો.

ધંધો (ના) રોજગાર.

ખોતરવાની (કૃ) ખજા

વાની; ખોદવાની

ધસવું (કિ) આગળ દે

આવવું.

વળગવું (કિ) ખાઝવું.

જળવેએ = સાચવેએ.

કાપર (અ) હેરાન.

કૂકડો (ના) મરડો.

રૂપાળો (વિ) શોભિતો.
કુકકુક (ના) મરવાનું
ખાલવું-વાસવું.
વળગેછે (કિ) ખાગેછે,
પાઠ ૬૩ મો.

સાપ (ના) ઝેરી જનવર.
ગણતો (કિ) પત કરતો.
વેર=દુશ્મનાઈ; ખાર.

જીવ (ના) પ્રાણ.
ચગદી (કિ) કચડી.
લગારે (વિ) જરા.
નાગ=ફેણ વાળો સાપ.
નખળા (વિ) કમજોર.
છેલ્લીવારે (અ) આખરે.
ચટકા (ના) ડંખ.
હોંડાયું (કિ) સોરાયું.

ફેણ (ના) સાપ તથા
નાગ માયું પોહોછું.
કરેછે તે.
દર (ના) ખાકું; કાણું.
પછાડી (કિ) ઝીંકી;
અકાળી.
ભેગી (વિ) એકઠી.
આઝા (વિ) ઘણા; ખડું.

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૦).

નખળા પણ ઘણા લોકની સાથે કોઈ પણ દહાડે અદાવત
રાખવી નહિ, કેમકે મોટા કાળા નાગનો કીડીએ તે અધી એકઠી
ઘડને આવી રીતે જીવ લે છે, (જુઓ-કીડીએ નખળી પણ ઘણી,
અને સાપ જખરો પણ એક).

પાઠ ૬૪ મો.

છોડવા (ના) નાનાછોડ.
મૂળીઆં (ના) મૂળ; જડ.
૧૨ (ના) રસ્તો; રાહ.
૧૩ (ના) આડનો વચલો
ગોળ ભાગ.
જીવે (કિ) ટટાર રહે.
આગળે (કિ) પીગળે.
કાળાં (ના) આડની
મોટી શાખા.
વેહ (ના) કાણું; ઊંદ્ર.

વાંદળ (ના) આકાશ.
કસ (ના) રસ; તપ.
ફળ (ના) લીસો મેવો.
ચરી (કૃ) વળી.
પથરાય (કિ) ફેલાય.
વેલો (ના) જમીન પર
પથરાતો છોડ.
આંખો (ના) ફેરીનું આડ.
છોડ (ના) છોડવો.
કોહોછું (ના) તરકારીનું
નામ; શાકનું નામ.

પાઠ ૬૫ મો.

લીલાં (વિ) ખૂબસૂરતાં.
કચરો (ના) મેલ.
કરમાઈ (કૃ) ચીમળાઈ.
સૂકાવું=કરમાઈ જવું.
સોંચીએ (કિ) રેડીએ.
ટટાર (વિ) સીધા.
છાંટવું (કિ) છંકોટવું;
રેડવું.
તાજાં (વિ) લીલાં.
વરસતો (કૃ) પડતો.

મસ (વિ) ઘણી; ખહુ.

લૂલા (વિ) મુઠદાલ.

પાઠ ૬૬ મો.

રીસાળ (વિ) તામશી.

રીસાયો(કિ)ચુસ્સે થયો.

ચેન (ના) સુખ; મન્ન.

પીરસેલી (વિ) ખાવાનું

મૂકી તૈયારી કરેલી.

મુદ્દલ (વિ) જરાએ.

મેળો (ના) તમાસો.

વેદના(ના)દુઃખ, પીડા.

ભાંડુ(ના)ભાઈ ખેડેન-

ના છોકરા છેયાં.

માલ(ના)જીવ;વીસાત.

પૂણુ (કિ) લાગે; શાણે.

વીંછી(ના)ઝેરી જીવડો.

ખોટું(વિ)માટું;ખરાખ

પાઠ ૬૭ મો.

તણખલાં(ના)તંખલાં.

ઈડાં(ના)ખેદાં.

રૂ (ના) કપાસમાંથી

કપાસીઆ કાઢી નાં-

ખી જ રેલેલું તે.

વસ્તુ (ના) ચીજ.

આજુ(વિ)ખડું,સઘણું.

ચીંચીંચીચીઆરી.

રઝળીને (કૃ) રખડીને.

ધીમેધીમે (અ) હળવે

હળવે; આસ્તે.

પાઠ ૬૮ મો.

પાલો=ઝીણું પાતશં.

આંઝવાં(ના)ઘણા તે-

જથી આંખે ન સૂચે

તે; અંધારાં.

ગરમી (ના) તાપ.

તેજ (ના) પ્રકાશ; નુર.

નીપજવું=પાકવું;થવું.

ધાન્ય (ના) અનાજ.

સર્વે (વિ) થોડું; કમી.

પાઠ ૬૯ મો.

ખગાડ (ના) નુકસાન.

ગભરાઈ (કૃ) અકળાઈ.

ધાન્ટે=મદદે આવળે.

છેતરવું (કિ) ઠગવું.

સીમમાં(ના)ખેતરમાં;

ગામની હદમાં.

આસપાસ(અ)આજુ-

આજુ; ચોતરફ.

ખેતરવાળા (વિ) ખેત-

રના માલીકો.

માલીકો (ના) ખેડુતો.

ખેત(ના)ખેતીકરનાર.

ચારતો (કૃ)ચરાવતો.

અમથી (વિ) ખોટી.

હસવા(કૃ)મન્નક કરવા.

શરમાઈ (કૃ)લજવાઈ.

ખરેખરો (વિ) સાચો.

સાચી (વિ) ખરી.

પાઠ ૭૦ મો.

ધૂરકવું (કિ) ચુસ્સથી

જેવું.

લોહીલોહાણુ=લોહીઆ

ણ;લોહીનીઅખતા.

પામએ (કિ) ખમએ.

ખચકાં(નાં)ડાકાં.

ભસવું=કૂતરાનું ખાલવું.

ટૂટીપડવું (કિ) એક

દમ વળગી પડવું.

ધસાવરો કરવો.

ગરીખ (વિ) અનાથ.

સોખત (ના) સંગત.

ખાપડો (વિ) ખીચારો.

ભૂંડાં (વિ) ખરાખ.

પાઠ ૭૧ મો.

પજવાએ (કિ) કાયર કરીએ; દુઃખદહએ.	સંપત્તિપાને (કૃ) હુળી- મળીને.	પાઠ ૭૩ મો. મહિમાં (ના) લીલા.
હુળીમળીને(કૃ)સંપત્તિ- પાને; એક દીલથી.	પાઠ ૭૨ મો. અગતગાટ(વિ)ચળકાટ.	કરનાર(વિ)ખનાવનાર.
ઉગામીએ=ઉઠાવીએ.	પૃથ્વી (ના) ઢુનિઆ.	આમલી(ના)એકજાત- નું આડઅને તેનુંફળ.
દુખાય=દલગીરયાય.	વહાણો (વિ) પ્યારો.	જગ (ના) જગત.
માંહિમારે (અ) એક ખીજ; અરસ પરસ	ધોર (ના) ખીયામાથું; અંધાર.	કોઠી(ના)કોઠાનું આડ.
રાજ્યયુ=ખુશી થયું.	ગગન (ના) આકાશ.	સરજનાર (વિ) પેદા- કરનાર.
હેત (ના) પ્યાર.	કાંચો (વિ) દુર; ઉપર.	તારા (ના) ચાંદરણી.
નોસાધએ (કિ) યુરસે યદએ.	પરમેશ્વર=મોટો હાશ્વર	ભજ્યા(કિ)ભક્તિકરવા.
વડેચી(કૃ) ભાગ પાડી.	ચળકતી (વિ) અળકતી.	દેવ (ના) પરમેશ્વર.
	જવાત (ના) રહેવાત.	તાડ(ના) તાડીનું આડ.

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૧).

તમે ભાઈઓ આ મોટા આડ જુઓ, એમાં સૌથી તાડનું આડ
ફાંચું છે; કોઈ આમલી કોઈ આંખો ને કોઈ કોઠીનું આડ પણ
વધે, ને જુઓ કે તે ખયાનાં ફળ જુદાં હોયછે. (૧)

જે આ જગતનો ખનાવનાર હાશ્વર છે તે સૂરજ તારાનો પેદા
રનાર છે, મોટે એજ હમારો મોટો દેવ છે, તેને ભજવાની
વ રાખીએ. (૨)

પાઠ ૭૪ મો. નેશાળ (ના) વિચા ભણવાનું ટેકાણું. રંગીત (વિ) રંગીલા.	વતરણું (ના) લાકડા- ની કલેમ. તૈયાર (વિ) તરત કા- મમાં આવે એવું.	સો (વિ) દસ દસકા. એકેએક (ના) એક- ની સંખ્યા. સ્લેટ(ના)પથ્થર પોટી.
---	--	--

પોતીઆં(ના)ધોતીઆં.
મોઢે=મોંથી ભણીજતાં.
ખડી(ના)ચીકણી ધોળી
માટી.

પાટી (ના) સફેતો કે
ધૂળથી લખવાનું ના
નું પાટીણં.

ધૂળ (ના) રજ.
ફિકર (ના) ચિંતા.
મંગાવીએ (કિ) અ-
ભાવીએ.

ભજવીને=સાચવીને.
મંજવીને (કૃ) સાફ ક-
રાવીને.

પાઠ ૬૫ મો.

ચીતારે(ના)છપી પાડ-
નારે; ચીતરનારે.

હિરાકસી (ના) એક
જ્વતનોકાળોરંગખ-
નાવવાનું વસાણું.

ચડાવતો (કૃ) ચોપડતો.
ભાઈખંધ(ના)દોસ્તદાર
શાહી (ના) રૂશનાઈ.

હરડાંખેડાં (ના) એક
જ્વતનાં ઓડનાં કૂળ.

હુસેઝે (કિ) મજક
કરેઝે.

ભટ (ના) મહારાજ.
ભૂકો (ના) ચુગદો.

પાઠ ૬૬ મો.

ધનતેરશ(ના)ધનપુજ-
વાની મોટી તેરસ.

ખાજુખંધ (ના) કોળી-
નું ઘરેણું.

છવીટીઆં (ના) પગના
ઝાંગળાનું રૂપાનું
ઘરેણું.

સોંકળાં (ના) હાથતયા
પગનું ઘરેણું.

પોંચી (ના) હાથના
કાંડાનું ઘરેણું.

કંદારો(ના)કેડનુંઘરેણું.
ખેરખી (ના) કોળીનું
ઘરેણું.

ચોકડાં (ના) કાનની
લાકીનું ઘરેણું.

ખાજક (ના) પાટ.
વાનાં (ના) ચીજ.

અકોટી (ના) કાનનું
ઘરેણું.

તુસીપાટીઆં(ના)ખા-
યડીના ડોકનુંઘરેણું.

હુંપીઆં(ના)ગળચવો.
કડાં=હાથના ઘરેણાં.

વીંટી (ના) મુંદ્રીકા.
ખાયડીઆં=ખઈરીઆં.

ધોતાં (કૃ) નવાડતાં.
કોરે (ના) ખાજુએ.

હીરાકંઠી(ના)હીરાકડી-
ની સોનાની સાંકળી.

વાળી (ના) નાનુંઘરેણું
વાંક (ના) ખાયડીના

હાથનું ઘરેણું.
કલ્લા=સાદાલીસાતોડા.

પાઠ ૬૭ મો.

ખીસા (ના) ખેડેલા મા-
યાનો સોદાનો અ-

ળીદાર ખુટો.
ચોનેરી (નિ) સોના

કિમ્મત (ના) ભાવ.
ખૂદા(ના)કસખના કું

હળપુળી(ના)સોદાનો
દાતો.

કિનખાખ(ના)જર.
પાવડો (ના) માટી

સરડયાનું લોહાનું હ-
થિઆર.

સાંકળ (ના) લોહાની
સાંકળી.

નકુચા (ના) સાંકળ
ભેરવવાનો ખીસો.

હળ (ના) જમીન ખે-
ડવાનો લોહાનો અ-
છીદાર ખીટો.

થએલી (ફ) ખનેલી.

અંન (ના) અનાજ.

પાઠ ૯૮ મો.

ડોહું (ના) પડતી ઉપ-
રનો ભાગ; ડોક.

હડપચી (નો) દાદી
આગળની જગે.

ખોચી (ના) ગરદન.

અંગડી (ના) અચકી;
પોટલી.

પણા (ના) ગાત્ર આ-
ગળનો ભાગ.

ખરો (ના) જરૂખો.

(ના) ડોકાની ની-

ચેનો ભાગ.

ખાખરી (ના) ચોટલો.

પાઠ ૭૬ મો.

ખંખ (ના) કાખ.

પેડું=પેટની ચેની જગા.

તળીકું=નીચલો ભાગ.

વાસો (ના) પીક; ખરડો.

ફેડો (ના) કમ્મરો.

ગાળો (ના) ભાગ.

એડી (ના) પગના

તળીઆનો ખડા આ-

ગળનો ભાગ.

ઢીંચણુ (નો) ઘુટણુ.

થોપો (ના) ભાગ.

ઘુટી (ના) પગની એડી

આગળનો ઢેકો.

ખભો (ના) ખાંધ.

કોહું=સાચનો પોહોચો.

સાચળ (ના) જાંગ.

કાખ (ના) ખગત.

હથેલી (ના) હાથેલી.

નળો (ના) ઘુટણુ હ-

ડેનો ભાગ.

પાઠ ૮૦ મો.

સોખત (ના) સંગત.

આંખા વાડીઈ=આંખા

કિંગેલા હોય તે વાડી.

રખવાળ=સાચવનાર.

ટપેયો (કિ) ઠોકવા, માર્યા.

પહોંચ્યો (કિ) આવી

લાગો.

અંપો=કાંટાનું ખારણું.

ફેરી (ના) આંખાનું ફળ.

હીડ (કિ) ચાલ; દોડ.

પાઠ ૮૧ મો.

સંગ (ના) સંગત.

પ્રેમ (ના) હેત; પ્યાર.

કામ (ના) હેકાણું.

ભાગ્યશાળી (વિ) નસી-

ખવાન; નસીખવાળો

પેંસે (કિ) આવે.

ઠરેશો (કિ) ચોભરેશો.

ફેડો (વિ) સારો.

ખૂરો (વિ) ખરાખ.

મેહોતા (ના) મેહોતાજી, ગુરૂ

સંગ (ના) સોખત.

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૨).

જેને જેવી (સંગત તેવોજ રંગ ત્યાં ખેસે, જેને જેવી સંગત

તેવુંજ હેત ત્યાં વધે જેને જેવી સંગત તેવાંજ કામ તે કરશે, અને જેને જેવી સંગત તેવેજ હેકાણુ જઈને તે ઉભો રહેશે, સારી સંગત હશે તો તો સારો ખનશે; ને નહારી સંગત હશે તો નહારો ખનશે; પણ સારો મેહેતાજી શીખવનાર હોય તેના સંગથી નશીખવાળો હોય તો તે વિદ્યા ભણું, (ભણીને નશીખવાળો થાય).

પાઠ ૮૨ મો.

જલેખી (ના) એક જાતનું ખાંડનો રસ પાયલું પકવાન.

ભાખરા=જાડા રોટલા.

પોર (અ) ગયે વર્ષે.

ભાણું (ના) જમવાના આસન ઉપર.

પકવાન(ના) લાડુ જલેખી દહીંતરા વગેરે મીઠાઈ.

પતાંસાં (ના) ખતાસાં.

હારડા=ખાંડનાં ચકતાં.

નાત=જમણવાર; જાત.

રમકડાં=ખાંડના રસની ખાવાની ચીજો.

ધેખર (ના) એક જાતનું ખાંડનો રસ પાયલું પકવાન.

પાઠ ૮૩ મો.

ખાતર(ના) મોડું ખાકું.

ખાતરનું (કિ) ખોદવું.

વાણુજર (વિ) શીકાર;

વાણુજરમાંનો.

નજર(ના)નીચા; ધ્યાન.

દાટવું (કિ) ડકણાવવું.

ધન (ના) પૈસો; દોલત.

ધણી(ના) શેઠ; માલિક.

સમજે (કિ) ચેતે.

તાણુતો (કૃ) ખેંચતો.

ગયલું (કૃ) ખોવાયલું.

પાઠ ૮૪ મો.

વઢવાડ (ના) લડાઈ.

મેળાપ (ના) મુલાકાત.

ચડભડી(કૃ) લડી; વઢી.

જમણ (ના) જખાનું.

અથાણું(ના) આથાણું.

શેખી (ના) પતરાજી.

ખરીદવું=વેચાવું લેવું.

જણીઓ=ખાઈઓ.

રડયું ખડયું=કોઈ કોઈ.

સામરો (વિ) એકરો.

હાંદલું=કાદવનું મટકું.

ભેણું(વિ)એકકું; સાથે.

મોઘું=ધણી કિમ્મતનું.

સાહુકાર=પૈસાવાળો.

આખરદાર ગ્રહસ્થ.

લેખું (ના) ગણતી.

ધાટો(ના) સોર; પોકાર.

લેખવે=ગણું; પતકરે.

શેનું (સ) કહી ચીજનું?

પાઠ ૮૫ મો.

સમડી (ના) કાગડા ક-

રતાં મોડું જખરી

ખાંખવાણું પક્ષી.

વાધરી (ના) પારધી.

જળ (ના) ફાંદો.

કરગરવું (કિ) કાઝાવા-
લા કરવા.

મરડવું (કિ) આમળવું.

અમથો (વિ) ખાલી.

ખગાડયું=નુકશાન કર્યું.

લૂચ્ચી(વિ)દોંગી; ખંધી.

ડોક(ના)ગરદન; ગણ.

વિચારવું=તોલ કરવો.

પાઠ ૮૬ મો.

ખીડમાં (ના) ખેતરમાં.

મમત (ના) ખોસ; જીદ.

ફલાવવું (કિ) મોડું કરવું.

ગણુ (ના) શકતી.

તાંત્રવર (વિ) પૈસા દાર.

ખરોખર (વિ) સરખું.

ખરચખૂટણુ (ના) પર-

ચુરણ ખરચ.

ચંપાઈને(કૃ) દખાઈને.

ખરોખરી (ના) સરખા

સરખી; હરીશી.

પાઠ ૮૭ મો.

આડોશી પાડોશી (ના)

પાસેનાધરમારેડેના-

રા; નેડેના ધરના.

જગવું=જગૃત રેડેવું.

શુણુપાડ (ના) ઉપકાર.

પકડયો (કિ) આલ્યો.

ચોકી (ના) પેટેરો.

જળવ્યું(કિ)સાચવી રા-

ખ્યું; તપાસીરાખ્યું.

ચાકરો (ના) નોકરો.

પાઠ ૮૮ મો.

કંદોઈ(ના) મીઠાઈ, ભ-

જ્યાંવગેરે વેચનારો.

ખડકીમુકવું (કિ) ગોઠ-

વી રાખવું.

શાકરીઆ (વિ) ખાડ-

નોરસપાપલા; મીઠા.

ચકરડી(ના)વાઝે કરવું.

કાગળવું રમકડું.

મીઠાઈ(ના)ખરશી, પેંડા,

વગેરે મીઠી ચીજો.

કચરોટ(ના)કોરણુવાળું

છાછડ વાસણ.

પાલખી=જીલો મેનો.

ચોસલા=ચોડા કડકા.

રમકડાં=રમવાનીચીજો.

કંઠ=મેદની; ખીડ.

વોણેરો (ના) હોરો.

સામાન (ના) ચીજો.

પાઠ ૮૯ મો.

પંચરાઉ(વિ)પાંચજાત-

ની; પાંચ વાનાની.

કોદરા,(ના)

તૂવેર,(ના)

નોગલી,

મકાઈ,(ના)

લાંગ,(ના)

ખંટી,(ના)

મસૂર,(ના)

રાજગરો,

ખાચરો,

મઠ,(ના)

અપવાસ (ના) ભૂખ્યા

રેડેવું તે, લાંધણુ.

ફરાળ(ના)ફળનો આ-

હાર કરવો તે; (વત-

માં ખાવાની ચીજો).

જીર (ના) જીવાર.

ડાંગર (ના) ભાત.

પાઠ ૯૦ મો.

ધાંચી (ના) તલી; તેલ

દીવેલ વેચનારો.

કણુઝીંગાં (ના) કણુઝી-

વું તેલ.

આણી (ના) તેલ, દીવે-
લી વગેરે પીત્તવાનો
લાકડાનો સાંચો.

સરસીઈ (ના) સરસ-
વનું તેલ.

દોહલા (ના) શુભંગ.

પીલધું=દાખલું; કચડવું.

સઘળા (વિ) અધા

સરસવ=સરસીઈ કોડ-
વાનારાઈજેવાદાણા.

ડોળીઈ=ડોળીનું તેલ.

ઐરડી (ના) દીવેલી.

બોળ (ના) પીલતાં ફે-
ચો રહેછે તે.

ડોળી=મહુડાંનાં બી.

સ્વાદ (ના) તાર.

કણુચી (ના) ઐક જત-
તના અળસીને મ-
ળતા ઝીણા દાણા.

પાઠ ૯૧ મો.

હકીકત (ના) વાત; વિ-
સ્તાર; હિવાલ.

કાચુંકાડું (વિ) તળેલું.

ખંખેરી (ક) આપટી.

સંજેરી (ના) ઘૂંચરા
ધારી જેવું ખાંડવા-
ળું ખાવાનું.

ખરખરીને (ક) ધણીજ.

દારખાનું (ના) આત-
સખાજી.

શીરો=ઐક જતનું લ-
ચકા જેવું ખાવાનું.

ગેર (ના) ઐક જત-
ની લાલ માટી.

ફૂલકરણી (ના) ફૂલકર.
જળાં (ના) કરોળીઆ-
ના પડ.

ટેટા (ના) ફટાકા.

ખચકો (ના) ગાંસરો.

ફટાકા (ના) ટેટા.

ઉપેષુધે=ધોળી કીડી.

મઠીઆં (ના) મુઠીઆ.

પેટારો=મોટી પેટી.

છછુંદરાં(ના)ફૂલ કરણી.

ફરતાંફરતાં=જૂદાંજૂદાં.

મોપડે (કિ) લગાવે.

ભારે=જાંચા; કિમતી.

છોડેછે (કિ) ફેડેછે.

(અંક ગણિતની સંખ્યા.)

ઐક	....	....	....	....	....	૧
દસ	....	....	....	....	....	૧૦
સો	....	....	....	....	....	૧૦૦
હજાર	....	....	....	....	....	૧૦૦૦
દસહજાર	....	....	....	....	....	૧૦૦૦૦
લાખ	....	....	....	....	....	૧૦૦૦૦૦
દસલાખ	....	....	....	....	....	૧૦૦૦૦૦૦

કરોડ	....	....	....	....	૧૦૦૦૦૦૦૦
દસ કરોડ	....	....	....	....	૧૦૦૦૦૦૦૦૦
અખજ	....	....	....	....	૧૦૦૦૦૦૦૦૦૧
દસ અખજ	....	....	....	....	૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦

પરીમાણ.

સત્તાવન	....	....	....	....	૫૭
છસો છત્રીસ	....	....	....	....	૬૩૬
ચારસો નવ	....	....	....	....	૪૦૯
સત્તરસો ખાણું	....	....	....	....	૧૭૬૨
પંદરસો પાંચ	....	....	....	....	૧૫૦૫
બે હજાર આઠસો ખાર	....	....	....	....	૨૮૧૨
ચાર હજાર ચોરાણું	....	....	....	....	૪૦૯૪
નવ હજાર એકસો નેવું	....	....	....	....	૯૧૬૦
સોળ હજાર સાઠ	....	....	....	....	૧૬૦૬૦
પાંચીસ હજાર ત્રણસો ત્રે	....	....	....	....	૩૫૩૧૩
એકવીસ હજાર અસો ખાણું	....	....	....	....	૨૧૨૬૨
એક લાખ ખાવન હજાર અસો સાત	....	....	....	....	૧૫૨૨૦૭
બે લાખ ચાર હજાર નવસો છ	....	....	....	....	૪૦૪૯૦૬
૧ લાખ સોળ હજાર નવસો ત્રીસ	....	....	....	....	૬૧૬૬૩૦
૧૧ લાખ ખાર હજાર બે	....	....	....	....	૧૨૧૨૦૦૨
૧૧વીસ લાખ ત્રણ હજાર સાઠ	....	....	....	....	૨૩૦૩૦૬૦
સાત કરોડ પોંતેર લાખ ખાર હજાર છસો સોળ	....	....	....	....	૭૭૨૧૨૬૧૬
પંદર કરોડ પાંચ લાખ ખારસો એકાવન	....	....	....	....	૧૫૦૫૦૧૨૫૧
૧૫ અખજ સાત કરોડ સોળ લાખ એકસો ચૌદ	....	....	....	....	૯૦૭૧૬૦૦૧૧૪

પા	(સો)	ત	૨૫	પચ્ચીસ.
અડધા	(સો)	ત	૫૦	પચાસ.
પોણા	(સો)	ત	૭૫	પચ્ચોતર.
પોણી	(સો)	ત	૯૯૯૯	સોમાં પાવણું આણું.
પા	(હજાર)	ત	૨૫૦	બસો પચાસ.
અડધા	(હજાર)	ત	૫૦૦	પાનસો.
પોણા	(હજાર)	ત	૭૫૦	સાડી સાતસો,
પા	(લાખ)	ત	૨૫૦૦૦	પચ્ચીસ હજાર.
અડધા	(લાખ)	ત	૫૦૦૦૦	પચાસ હજાર.
પોણા	(લાખ)	ત	૭૫૦૦૦	પંચોતર હજાર.
પા	(કરોડ)	ત	૨૫૦૦૦૦૦	પચ્ચીસ લાખ.
અડધા	(કરોડ)	ત	૫૦૦૦૦૦૦	પચાસ લાખ,
પોણા	(કરોડ)	ત	૭૫૦૦૦૦૦	પંચોતર લાખ.

(હિંદુના મહિના).

૧ કારતક.	૪ મહા.	૭ વશાખ.	૧૦ શ્રાવણ.
૨ માગસર.	૫ કાગણ.	૮ જેઠ.	૧૧ ભાદરવ.
૩ પોસ.	૬ ચૈતર.	૯ અસાડ.	૧૨ આસો.

(હિંદુની તિથીઓ).

૧ પડવો	૫ પાંચેમ	૯ નોમ	૧૩ તેરસ
૨ બીજ	૬ છઠ	૧૦ દસમ	૧૪ ચાદમ
૩ ત્રીજ	૭ સાતમ	૧૧ અગીઆરમ	૧૫ પુનેમ
૪ ચોથ	૮ આઠમ	૧૨ બારસ	૩૦)૦)અમાસ

(અંગ્રેજી મહિના).

૧ જાન્યુઆરી	૩૧	૨ ફેબ્રુઆરી	૨૮	૩ માર્ચ	૩૧
-------------	----	-------------	----	---------	----

૪ અમીલ	૩૦	૭ જુલાઈ	૩૧	૧૦ અકટોબર	૩૧
૫ મે	૩૧	૮ આગષ્ટ	૩૧	૧૧ નવેમ્બર	૩૦
૬ જુન	૩૦	૯ સપ્ટેમ્બર	૩૦	૧૨ ડિસેમ્બર	૩૧

(પારસીના મહિના).

૧ ફરવરીન	૫ અમરદાદ	૯ આદર
૨ અરદીબેસ્ત	૬ સહરેવર	૧૦ ફેબ્રુ
૩ ખોરદાદ	૭ મેહર	૧૧ ખલ્મન
૪ તીર	૮ આવાં	૧૨ અસપંદાદ

(પારસીનાં ૩૦ રોજ).

૧ હોરમજ	૧૧ ખોરશેદ	૨૧ રામ
૨ ખલ્મન	૧૨ મોહોર	૨૨ ગોવાદ
૩ અરદીબેસ્ત	૧૩ તીર	૨૩ ફેબ્રુરીન
૪ સહરેવર	૧૪ ગોમ	૨૪ દીન
૫ અસપંદાદ	૧૫ દપમહર	૨૫ આસીમન
૬ ખોરદાદ	૧૬ મેહર	૨૬ આસતાદ
૭ અમરદાદ	૧૭ સરોસ	૨૭ આસમાન
૮ ફેબ્રુઆર	૧૮ રશને	૨૮ જમીઆદ
૯ આદર	૧૯ ફરવરદીન	૨૯ મોરેશપંદ
૧૦ આવાં	૨૦ ખેરરામ	૩૦ અનેરા

(મુસલમાનના મહિના).

૧ મોહોરમ	૩ રખીકલ અવસ	૫ જમાદીઝ અવસ
૨ સફર	૪ અખીકલ આખર	૬ જમાદીઝ આખર

૭ રજખ
૮ શાખાન

૯ રમજન
૧૦ સવાલ

૧૧ જુકાદ
૧૨ જુહજ

(આઠ દિશના નામ).

ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ, વાયવ્ય, ઈશાન, નૈરૂત્ય, અગ્નિ.

(ઉખાણાં)

૧—એક કોટડીમાં બત્રીશ ખાયા તે શું?	જ—દાંત.
૨—એક દેરા ઉપર સાત દરવાજા તે શું?	જ—ડોકું.
૩—જમજો નહિ ને ઘર સાચવે.	જ—તાણું.
૪—પ્રાણ નહિ પણ પુષ્પ પુષ્પ ગણું.	જ—ઘડીઆળ.
૫—છાપરે છાપરે મગ વેરાય.	જ—વરસાદ.
૬—છાપરે છાપરે પીછોડી પથરાએ.	જ—તડકો.
૭—મે હાથ ભોંયમાં ખારસેં ગામ.	જ—નકશો.
૮—એક મરઘીના પેટમાં સો ઈંડાં.	જ—ફણડું.
૯—આટલી રાંડ રાજની પાઘડી ઉતરાવે.	જ—જી.
૧૦—જરા સરખી ચીજ તેથી આખું ગામ જમે.	જ—દેવતા.
૧૧—જોયેથી પડી કુકડો, તેની ગાંડ ગઈ ઉખડી.	જ—આમલી.
૧૨—જોયેથી પડ્યું અમ્મર તેને નહિ કેડને કમ્મર.	જ—નરખ.
૧૩—રાજની રાણી ખારીએ ખેતીને કોયડા ચાવે.	જ—જાંબુ.
૧૪—ગામ ખડું નાસી ગયું ને ભાભાજી રહી ગયા.	જ—ચૂલો.
૧૫—આઠ ગાંઠ ને અંતર વાસો, નહિ કેડે તેનો વણકર માસો.	જ—સીકું.
૧૬—ઘોળી ગાય તેણે નાહાય, ને રાત પડે ત્યારે હનુમાન ધાય.	જ—દીવડ.

- ૧૭—ન વગડામાં રાતી ખારી, છોકરા પરણે ને મા કુવારી.
જ—મીઠળનું આડ.
- ૧૮—ધોણું ખેતર ને કાણું ખી, ઝારતો બપોને બડબડતો બપ.
જ—કાગળ લખવો તે.
- ૧૯—કાચકાની કોથળી ધમધમ વાગે, રતન પરવાણું મને હાથ
હાથ લાગે.
જ—મરચુ.
- ૨૦—ગરમ દેશની છોકરી માથે રાખે ટોપલી, પેટમાં રાખે છોકરી
શીમત તેનો પા દોકડો.
જ—ખારેક.
- ૨૧—ઝીલી પીળી ખાંસલી બળવનાર કોણુ, ખીખી ચાલ્યા સાસરે
મનાવનાર કોણુ.
જ—મડકું.
- ૨૨—જીવ પિનાનું જનવર મેળે કરે વાત, તેનું ટકટક કરતું સાવજી
કામે લાગે હાથ.
જ—ધડીઆળ.
- ૨૩—નાકાશાની હીકરી તે ખોતરશાને દીધી, ખાંચ ભાઈ દોડ્યા ખારે
ખે જીએ લીધી.
જ—ઝીટ.
- ૨૪—તપેલામાં તપેણું માણે કકંગી ઘોડો, ખોલાએ તો ખોડો નહિતો
ખેડા માથું ફોડો.
જ—તાણું.
- ૨૫—જાંચ મુચ ચુચણું સાપ પણુ નહિ, લાકડીથી હાંકીએ ઢોર પણુ
નહિ; આપે જીલું જતનાં કુળ આડ પણુ નહિ; અને ચકર
ચકર તે ફરે ચક્રોળ પણુ નહિ.
જ—કુંભારનો ચાક.
- ૨૬—નારી છું પણુ સુંદરી, ત્રણ અક્ષરનું નામ; થાક નીવારણુ કારણુ,
ખેંચે સૌ મુજ હામ; ખડી રહું પાએ ચાર; નવ થાકું છું તોય; સુખ
પમાડું સર્વને, આરામ હું થીજ હોય; કોઈ વાર સુંઘાં હાથ,
કોઈ વાર રહું હું હુંડી; કવિજન કરે સત માનજે, એ
વાત નથી જુઠી.
જ—ખુરતી.

ખબર

એ લખેલી ચોપડીઓ સુરતમાં ચોક ખબર, નાણાવટ અને
જાવના છુક સેલરો, મુંબઈમાં ભૂજશ્વર આગળ ડાહ્યાલાઈ
નદાસ, કાળકાદેવી આગળ દામોદરદાસ હાથરદાસ તથા
છ હારમજી છુક સેલરો, ધોખીતળાવ આંગળ એમના
કરાણી છુક સેલર, કાઠમાં જાહંગીરજી બેજનજી કરાણી તથા
છ કરામજી માંદન છુક સેલરો. પુનામાં સદર ખબરમાં
લાલ ખોડીદાસ માસ્તર; વલસાડમાં દુવારકાદાસ પરભુદાસ છુક
; ભરૂચમાં કતોપોરના ખબરમાં કાગદી કાદરભાઈ આંદામાઈ
સેલર; રાજકોટમાં પરી. લખમીચંદ ઉત્તમચંદ છુક સેલર, અને
ચીમાં કાંપના છુક સેલર ખાસેથી વેચાતી મળશે. ચોપડીઓના
શિશન વગેરેનો ખંદાખસ્ત કરવો હોય તો સુરત સગરામપર મીં
ગીનદાસ કુકીરભાઈ કાસીદાસને પોસ્ટ પેડ કાગળથી લખી જણાવવું.

૦-૧-૦ શુજરાતી પેહેલી ચોપડીનાં
અર્થ.

૦-૨-૦ શુ. ખીજના અર્થ.

૦-૩-૦ શુ. ત્રીજના અર્થ.

૦-૪-૬ શુ. ચોથીના અર્થ.

૦-૫-૦ શુ. પાંચમીના અર્થ.

૦-૬-૦ શુ. છઠીના અર્થ.

૦-૭-૦ શુ. સાતમીના અર્થ.

૦-૨-૦ સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ.

૦-૧-૬ મુંબઈ હાલાકાની ભૂગોળ.

૦-૩-૦ હીંદુસ્તાનની ભૂગોળ.

૦-૩- રાજ્યોની વંશાવળી.

૦-૬- કોહેડા સંગ્રહ.

૦-૩- મીત્ર પોથી.

૦-૧- આંકની ચોપડી.

૦-૧- કોષ્ટકની ચોપડી.

જમ્યાખંધ ચોપડી લેનારને ઘણુંજ સાફ કમીશન આપવામાં આવશે.
એ શિવાય અંગ્રેજી છુકોના તમામ મીનિંગો પણ મળશે.

